

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประชุมเพื่อกำหนดนโยบายการศึกษาไทยในการปฏิรูปการศึกษารอบสอง ซึ่งจัดโดยสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษา ซึ่งให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด แรงงานไทย ที่ต้องการแรงงานระดับช่างเทคนิค (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, หน้า 7) โดยกำหนดสัดส่วนของนักเรียนที่ควรเข้าสู่การศึกษาสายอาชีพต่อนักเรียนที่ศึกษาต่อสายสามัญเพื่อเข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้ที่ ร้อยละ 60 ต่อร้อยละ 40 อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลสถิติการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปี พ.ศ. 2550 นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เลือกเรียนอาชีวศึกษาร้อยละ 40 และเลือกเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 60 สถิติปี พ.ศ. 2551 สัดส่วนนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เลือกเรียนต่อสายอาชีพกับเลือกเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพิ่มขึ้นเล็กน้อยโดยมาอยู่ที่ร้อยละ 43 ต่อร้อยละ 57 (68 ปี อาชีวศึกษาไทย อนาคตรอคุณอยู่, 2552, หน้า 12) ซึ่งเห็นได้ว่า ยังห่างจากเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษารอบสอง

ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนซึ่งจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มุ่งศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากกว่าการเลือกเข้าศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษา ปัจจัยหนึ่งเกิดจากค่านิยมของพ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนที่เห็นว่า การเข้าเรียนสายสามัญศึกษาเพื่อเรียนต่อมหาวิทยาลัยให้ได้ปริญญา นั้น มีฐานะทางสังคมสูงกว่า และมีโอกาสได้งานดีกว่า (วิทยากร เชียงกุล, 2549, หน้า 1) ซึ่งจากข้อมูลของกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม แสดงว่า ผู้จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับ

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงมีอัตราการว่างงานน้อยกว่าผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553)

อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองกังวลใจในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อ อาชีวศึกษาก็มาหลายประการ ซึ่งกล่าวโดยรวม คือ ปัญหาด้านความปลอดภัยและปัญหา พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการติดยาเสพติด การใช้กำลังประทุษร้ายร่างกาย เป็นต้น ดังที่เห็นเป็นข่าวสื่อมวลชน เช่น นักเรียน อาชีวศึกษาถูกนักเรียน โรงเรียนคู่อริชี้จิกขยาดหน้าแล้วยิงเสียชีวิต เป็นต้น (นักเรียนอาชีวฯถูกคู่อริยิง, 2553, หน้า 1) นอกจากนี้ ปัญหาการลาออกกลางคัน และปัญหา การไม่สำเร็จการศึกษาของนักเรียนอาชีวศึกษาก็เป็นปัญหาที่ไม่น้อยกว่านักเรียนที่เรียน สายสามัญ คือ ร้อยละ 28.3 ซึ่งจากการศึกษาของ เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี (2540) ศึกษาพบว่า ปัญหาด้านพฤติกรรม และปัญหาด้านการเรียนของนักเรียนอาชีวศึกษาน่าจะมาจากความ สับสนในบทบาท ความสับสนในเอกลักษณ์ของตนเอง ที่ทำให้ไม่สามารถปรับตัว ขาด ความสามารถในการตัดสินใจที่ถูกต้อง

ประเด็นการลาออกกลางคันเป็นเรื่องสำคัญ เพราะนอกจากมีผลด้านจิตใจต่อนักเรียน อาชีวศึกษาแล้ว ยังเป็นการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์อีกด้วย จากปัญหาด้านการเรียนและ ปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียนอาชีวศึกษา แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการปรับตัวต่อ การเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา โดย วิทยา นาควัชร (2544, หน้า 91) กล่าวว่า ความสามารถในการเผชิญอุปสรรคเป็นความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคของ บุคคล หรือมีความอดทนเมื่อมีอุปสรรคและสามารถฝ่าฟันอุปสรรค เป็นความสามารถ ที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุข โดย Stoltz (1997) ได้เริ่มศึกษาความสามารถ ในการเผชิญอุปสรรค (adversity quotient) และได้อธิบายว่าความสามารถในการเผชิญ อุปสรรคเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการประสบความสำเร็จในชีวิต การศึกษาองค์ประกอบที่ ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ พบว่า มี 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่หนึ่งประกอบด้วย พันธุกรรม การอบรมเลี้ยงดู ความเชื่อ อันเป็นรากฐานที่ส่งผลต่อการแสดงออก และการ พัฒนาศักยภาพของบุคคล ด้านที่สองประกอบด้วย บุคลิกลักษณะ ท่าทาง สุขภาพ และ ความฉลาดของบุคคล ด้านที่สาม ประกอบด้วย การมีเป้าหมายของการกระทำและความ พยายามที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จ และด้านที่สี่คือ การแสดงออกหรือการปฏิบัติตน

สุริยเดว ทรีปาตี (2552ข, หน้า 3) กล่าวว่า การเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีความรัก ความเข้าใจ ในการเสริมสร้างลูกให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย การปลูกฝังสิ่งดีงาม จาการากเหง้าของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งแวดล้อม ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เสริมสร้าง ต้นทุนชีวิตทั้งต้นทุนภายในและภายนอก ต้นทุนชีวิตเปรียบเสมือนขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีของไทยที่ดีงาม ที่อยู่ในชุมชนสังคมไทย และทำให้เด็กมีความเข้มแข็ง ด้านจิตใจ สังคม สติปัญญา ลดปัญหา และพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กได้ ซึ่ง สุริยเดว ทรีปาตี (2552ก) ได้นำแนวคิด “ต้นทุนชีวิต” มาศึกษากับเด็กและเยาวชนไทยในตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 โดยให้คำจำกัดความของ “ต้นทุนชีวิต” ไว้ว่า หมายถึง ปัจจัยสร้างหรือคุณลักษณะที่ดี ที่ประกอบด้วย ด้านจิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิด การตัดสินใจ และแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการเสริมสร้างให้เกิดขึ้น ตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งการเสริมสร้างต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนนี้ ย่อมมาจากการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยในตัวเด็กเอง และจากปัจจัยภายนอก อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน และชุมชน ซึ่งหากสามารถควบคุมปัจจัยและเสริมสร้างปัจจัยต่าง ๆ ให้เหมาะสม จะส่งผลต่อการพัฒนาต้นทุนชีวิตที่ดีให้กับเด็กและเยาวชนเติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข และมีสุขภาวะที่ยั่งยืน ความเข้มแข็งและความอ่อนแอของเด็กวัยรุ่นขึ้นอยู่อิทธิพลของต้นทุนชีวิต ต้นทุนชีวิตที่มากขึ้นส่งผลดีต่อเรื่องความสามารถในการศึกษา ร่างกายและจิตใจ เพิ่มความเชื่อมั่น และศรัทธาในตนเอง ความสามารถในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ มีความฝัน ความหวัง และภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่แข็งแรง

ผู้วิจัยมีความคิดว่า ถ้านักเรียนมีต้นทุนชีวิตสูง มีเอกลักษณ์แห่งตน และมี ความสามารถในการเผชิญอุปสรรค ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างได้ จะทำให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิต ทั้งด้านการเรียน ด้านพฤติกรรมได้เหมาะสมยิ่งขึ้น อันจะทำให้ปัญหาการลาออกกลางคัน การ แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเป็นอันตรายต่อตน และสังคมลดลง ส่งเสริมให้ นักเรียนระดับอาชีวศึกษาประสบความสำเร็จ และจะช่วยให้นโยบายที่จะส่งเสริม จูงใจ นักเรียนให้เลือกเรียนสายอาชีพประสบความสำเร็จ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนชีวิตกับเอกลักษณ์แห่งตนและความสามารถในการเผชิญ

อุปสรรคของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษา
เสาวภา เพื่อใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาดัชนีทุนชีวิต เอกลักษณะแห่งตน และความสามารถในการเผชิญอุปสรรค
ของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเอกลักษณะแห่งตนของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับ
ประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต้นทุนชีวิตต่างกัน
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียน
อาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีต้นทุนชีวิตต่างกัน
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนชีวิตกับเอกลักษณะแห่งตนของนักเรียน
อาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนชีวิตกับความสามารถในการเผชิญ
อุปสรรคของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

สมมติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีต้นทุนชีวิตต่างกันจะมีเอกลักษณะแห่งตนแตกต่างกัน
2. นักเรียนอาชีวศึกษาที่มีต้นทุนชีวิตต่างกันจะมีความสามารถในการเผชิญ-
อุปสรรคแตกต่างกัน
3. ต้นทุนชีวิตของนักเรียนอาชีวศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับเอกลักษณะแห่งตน
4. ต้นทุนชีวิตของนักเรียนอาชีวศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถ
ในการเผชิญอุปสรรค

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนชีวิตกับเอกลักษณ์แห่งตน และความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนอาชีวศึกษาที่กำลังศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 1,470 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนอาชีวศึกษาที่กำลังศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ภาคเรียนที่ 2 ปี การศึกษา 2554 จำนวน 100 คน
3. ตัวแปรที่ศึกษา
  - 3.1 ตัวแปรต้น คือ ต้นทุนชีวิต
  - 3.2 ตัวแปรตาม คือ เอกลักษณ์แห่งตน และความสามารถในการเผชิญอุปสรรค

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ต้นทุนชีวิต (developmental assets) หมายถึง ปัจจัยสร้างหรือคุณลักษณะที่ดีที่ประกอบด้วย ด้านจิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิด การตัดสินใจ และแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการเสริมสร้างให้เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งการเสริมสร้างต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนนี้ย่อมมาจากการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยในตัวเด็กเอง และจากปัจจัยภายนอก อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน และชุมชน

1.1 พลังตัวตน เป็นการรวมพลังคุณค่าในตนเอง พลังสร้างศรัทธา และความเชื่อมั่นในตนเอง และพลังการสร้างทักษะชีวิต อันได้แก่ การอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข การช่วยเหลือผู้อื่น การมีจุดยืนที่ชัดเจน รักความยุติธรรม ไม่แบ่งแยกชนชั้น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเองที่จะไม่ข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยง

1.2 พลังครอบครัว เป็นพลังความรัก ความเอาใจใส่ วินัยและการมีชีวิตที่เป็นแบบอย่าง มีการติดตามและช่วยเหลือที่เหมาะสมเชิงบวก มีปียวาจาในบ้าน มีความอบอุ่นและปลอดภัย

1.3 พลังสร้างปัญญา เป็นพลังความมุ่งมั่นในการเพิ่มพลังปัญญา ได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษารวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4 พลังเพื่อนและกิจกรรม เป็นพลังการทำกิจกรรมในหมู่เพื่อน ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน เกิดวินัยในหมู่เพื่อน เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย การเล่นกีฬา สันทนาการนอกหลักสูตร

1.5 พลังชุมชน เป็นพลังของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร มีความเข้าใจ เป็นมิตรไมตรี มีวินัย และเป็นแบบอย่างที่ดี มีปียวาจา มีจิตอาสา มีความอบอุ่น ความปลอดภัยภายในชุมชน และมีกิจกรรมร่วมกัน

2. ความสามารถในการเผชิญอุปสรรค หมายถึง ความสามารถเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส ประกอบด้วย

2.1 การควบคุมอุปสรรค (control) หมายถึง การรับรู้ว่ามีความสามารถในการควบคุมต่อภาวะวิกฤตมากน้อยเท่าไร ผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญอุปสรรคสูง จะรับรู้ได้ถึงความสามารถในการควบคุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตได้มากกว่าผู้ที่มีระดับความสามารถในการเผชิญอุปสรรคต่ำ คือ การที่จะพยายามที่จะควบคุมสถานการณ์ให้ได้ ความสามารถในการควบคุมวางแผนเพื่อแก้ไขอุปสรรค และควบคุมให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด โดยการกำหนดเป้าหมาย ศีลภาสาเหตุ แนวทางในการปรับปรุงแก้ไข การศึกษาหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ และการลงมือกระทำ

2.2 จุดเริ่มต้นของปัญหาและความเป็นเจ้าของ (origin and ownership) กล่าวคือ ใครหรืออะไรเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาและอุปสรรค และฉันเป็นเจ้าของหรือมีภาระต้องรับผิดชอบผลที่ตามมาของปัญหาและอุปสรรคที่ระดับไหน ไม่ผลึกความรับผิดชอบ แต่จะหาเหตุและปัจจัยของปัญหาและพยายามแก้ไขปัญหาเป็นทีมไม่ใช่พยายามโทษคนอื่น

2.3 การกระจายตัวของปัญหาและอุปสรรค (reach) หมายถึง ปัญหาอุปสรรคนี้จะกระจายไปถึงพื้นที่อื่น ๆ ในชีวิตมากน้อยเท่าไร คนที่มีระดับความสามารถในการเผชิญ

อุปสรรคต่ำ จะตอบสนองปัญหาและอุปสรรค โดยปล่อยให้วิกฤตทำลายด้านอื่น ๆ ในชีวิตไปด้วย เช่น การพบกับสิ่งที่เลวร้ายจะทำให้วันนั้นไม่ดีทั้งวัน ถ้าหากว่าเป็นนักเรียนสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ในสาขาวิชาที่ต้องการแล้ว จะนอนไม่หลับ จะเศร้าโศก การรับรู้ถึงระดับของอุปสรรค หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง

2.4 ความยืดหยุ่นของปัญหา (endurance) หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคจะยังคงอยู่ยาวนานแค่ไหน หรือสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคจะคงอยู่ยาวนานเท่าไร มองโลกในแง่ดี เป็นคนมองโลกในทางบวก พยายามเห็นปัญหาให้เป็นปัญหาที่เล็กก็จะทำให้เราสามารถฝ่าฟันอุปสรรคไปได้ในที่สุด ในชีวิตประจำวันของคนเรา หรือในการทำงานทุก ๆ อย่าง ก็จะมีปัญหาเล็กบ้างใหญ่บ้าง การอดทนต่อปัญหาก็เป็นสิ่งที่ทำให้ในที่สุดปัญหานั้นก็จะหายไป

3. เอกลักษณะแห่งตน หมายถึง การที่บุคคลได้ตระหนักรู้ในเรื่อง การรับรู้เวลา ความมั่นใจในตนเอง การเรียนรู้บทบาทของตน มีความสามารถในการทำงาน ตระหนักรู้ในเรื่องเพศ สามารถเป็นผู้นำผู้ตามและมีอุดมคติในการดำเนินชีวิต

4. นักเรียนอาชีวศึกษา หมายถึง วัยรุ่นที่กำลังศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการพัฒนาต้นทุนชีวิต เอกลักษณะแห่งตน และความสามารถในการเผชิญอุปสรรค
2. เสริมสร้างและตระหนักถึงความสำคัญของต้นทุนชีวิตสำหรับผู้เกี่ยวข้อง
3. เป็นแนวทางเพื่อลดปัญหาทางสังคม โดยการพัฒนาปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของนักเรียนอาชีวศึกษา